

ACC. N:R. M. 7120 : 1-5.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Charotte Lönsson
Härad: Frosta Adress: Sjövinge
Socken: Ö. Sjövinge Berättat av: _____
Uppteckningsår: 1941 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Em. V: 99.

*Svar på frågel. 29
Härd med murkåpa.
Olika typer
Hur de var murade
Härdar.
Den vanligaste typen.*

Charotte Lönsson

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7120:1.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Amette Petersson
 Härad: Trösta Adress: Åsänge
 Socken: Ö. Åsänge Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1941 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Di gamle härdsarna, öppna spisarna som de kallades, enligt den äldsta typen var låga. Di var på flera ställen så låga att medelånga kvinnor fick böja sig för att komma in under murkåpan. Di gamle kunde något litet svänga utåt, men ej i så stor typ så den vägrade. När di murade en sådan härd, så var de ju skorstenen som di börja från golvet. Den lades från golvet i så pass stor botten som di hade utrymme till. I gamla hus var alltid stora öppna skorstenaar. Så murades framskjutande sidomurar, ett stycke upp lades en grov bjälke som vita på di murarna. Där på den bjälken murades allt uppåt, genom taket och upp. På en del ställe stod di framskjutande sidomurarna ut i köket, men annars var de så, att di utgjorde väggen till stugan. Där var ju alltid behugn framför härden. Där var ju egentligen inte mer än en sådan härd i ett hus. Men på östra längr, enligt gamla typen så var där, och är ännu ett par skorstenaar. Där kunde vara en sådan liten murkåpa, bara en fyrkant öppning i skorstenen. Så di kunde därifrån elda i sätthugnen, och rökem från den gick ut i skorstenen.

Str. II: 1. 29

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7120: 2.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Annelle Larsson
 Härad: Frosta Adress: Åsänge
 Socken: Ö. Åsänge Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1941 Född år _____ i _____

2

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En sådan eldhärd var ju mitt i huset, de var ju skorstenen som var öppen nere i.
 Jag har ju varit i många gamla hus, och sett sådana typer, men när avängt murkåpa
 har här visst inte varit, med undantag i gamla utedörrar, var något liknande.

Sjötva eldhärden inne i skorstenen var bred, och skorstenen bred i hela omfånget
 nere, så när di stod vid härden stod di i skorstenen.

Den urgamla typen av sådana härder, eller skorstenar, var av riktig grästén, ända
 nere i från och upp i präjan var grästén. Sen var de västen hemmas brukna västen.
 I mycket gamla hus, kejer, var även över taket endast flata stenar.

Västen, eller ovanför eldstaden, på de drä som arbetade på de framskjutande murar-
 ne, murades med västen. Så kunde ^{di} låta stenarna slänta uppåt, på så sätt blev
 det något i valv. Omkring 1900, di som då byggde så mura di sådana eldhärder
 mindre. Di mura så smalt nere i, så där endast var ett rätt fyrkantigt öppning
 så di kunde stå framför skorstenen och elda. Eldgallen, enskåden var där bara
 liten. Men i di gamla öppna spisarne var enskåden stor så där var eldstad vid
 båda sidor.

Skriv endast på denna sida!

båda sidor.

ACC. N:R.

No 7120:3

Landskap: ..... Phäne ..... Upptecknat av: ..... Annette Lonesson .....
 Härad: ..... Frosta ..... Adress: ..... Åsänge .....
 Socken: ..... Ö. Åsänge ..... Berättat av: .....
 Uppteckningsår: ..... 1941 ..... Född år ..... i .....

3

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Efter gammal tygn var härden av riktigt gråsten, överst var flata stenar. Di alla
 äldste eldades man på stenarne, men sen murades rest och hål som askan kom i.
 De försom på båda tygnerna, avrundad och rak. Di som var avrundad, så di gick
 fram vid asdemurarne blev bara så pass rum så en kunde stå där, men på själva
 m~~u~~rdelen blev större plats. Där skulle ju enligt gammalt bruk vara plats till
 en stor kittel när di bykte, eller veta. Den ena härden var ju till dagligt bruk.
 För att göra hela den öppna skorstenen något mindre, så vid asiderna fästes bräder
 i från den bjälken där uppe och ner. De hindra ju rök och så att inte gå ut i
 köket, sen börja di med dörrar framför, kappdörra, då kunde di helt stänga
 för rök. Men både värme och mat, och rök gick upp i skorstenen.
 Di bräderna vid asiderna fästes riktigt, var härden avrundad var bräderna
 efter det vid asiderna på härden i bredd. Den en m~~u~~rdelen var med rak sida
 hade di ändå bräder och dörrar. Sen di börja med köksprisen i stugan var
 draget dåligt, då sattes kappdörra för draget skult.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R.

No. 7120:4.

Landskap: ..... Skåne ..... Upptecknat av: Annette Jonsson .....
 Härad: ..... Frosta ..... Adress: ..... Åejinge .....
 Socken: ..... Ö. Åejinge ..... Berättat av: .....
 Uppteckningsår: ..... 1941 ..... Född är ..... i .....

4
 LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

Den härden begagnades som vanlig kökshärd då inga kökspisar fanns.
 På den tiden då de röka fläsk upp hängdes de i skorstenen, så lades en brasa
 på onsköden, härden, men den skulle ju bara ryka. Då var de ju bra med dörren
 för, emmers många gånger blev ju köket fullt av sådan rök.

Sådana gamla eldhärdar var också föremål för mycket vidakryvelse och folkets
 Geavetta hade ju, enligt gammal folktrua, sitt tillhåll i spisen och under bakugnen.
 Därför skulle en del konstas göras innan de börja elda i bakugnen, för att varsko
 trolltyg och vättana. Emmers kunde de gå så de sätte eld på huset av härd.

Jag kan ej på något sätt veta att en sådan härd med velv förekommit, då är
 de så långt tillbaka, som långt innan 1850. Här har varit gamla hus, som
 varit i generationen tillbaka men de har varit med besta i spisen.

Gamla har berättat, i de gamla stänsen där var ju huset lågt, där murades
 skorstenen som besta av gråsten och äggen, med en onsködel som de skulle elda på.

Den murades med framhjutande sidor, men så de bröet, bjälken som var över
 som besta

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7120:5

Landskap: Skåne Upptecknat av: Annakke Jonsson
 Härad: Frösta Adress: Ståvinge
 Socken: Ö. Ståvinge Berättat av:
 Uppteckningsår: 1941 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de var svängt, på så sätt blev där en välving. Så stänkta de uppåt.
 De var, i den avsikten, att där var mycket lågt, och själva omskörden och skersstenen
 småt, man så gick de valvet något ut, så samla de rökern, när där var större
 braser. Där blev också bättre plats för den som stod framför härdan.

Efter 1900 finns nog ingen kvar här.

För i tiden var här ingen s.k. fackkunnig murare, nästan vem som helst
 kunde mura så pass. Den eldhärden, lades först vanliga stenar, sen lades
 slätta stenar ovanpå, emellan som murbruk, var ej annat än lerbruk, och kalk.
 Sådana gamla skersstenar och eld härdar är ju ojämna, stora stenar är ju
 framskjutande var som helst.

Men efter nyare typ, alltså efter 1900 har di över hökspriser, även öppna spriser
 satt ett valv. Men de är av plåt eller sinterplatta, för att rök och ionna
 skall gå upp. Men de är ju nytt så de är ej i den typen.

Skriv endast på denna sida!